

Nieuwsbrief nr 1, maart 2018

Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

Inleiding

Het bestuur van de Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting (KBLS) heeft het voornemen om drie maal per jaar een Nieuwsbrief uit te doen gaan waarin verslag wordt gedaan van de werkzaamheden van het bestuur en de activiteiten die rond de bijzondere leerstoel van de KBLS worden ontwikkeld.

In deze eerste Nieuwsbrief vindt u informatie over de stichting, de leerstoel, de werkzaamheden van prof. dr. Sabine Hiebsch, de bijzonder hoogleraar, en een column van haar hand over Lutherana Wereldwijd. Dit wordt een vaste rubriek en het staat gemeenten vrij deze columns met bronvermelding in hun gemeentebblad over te nemen.

Inhoud

Voorwoord	2
De Adviseurs	2
Over de leerstoel	4
Activiteiten van prof. dr. Sabine Hiebsch	6
Column van prof. dr. Sabine Hiebsch - Lutherana Wereldwijd	7
Comité van aanbeveling:	8

Luchtfoto Kampen

Voorwoord

De Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting is in april 2017 opgericht ter bevordering van onderzoek, onderwijs en verspreiding van kennis over Martin Luther en zijn theologie, alsmede over de geschiedenis van het lutheranisme in het algemeen en die van het lutheranisme in de Nederlanden in het bijzonder. Naast de vestiging van onderzoeksplaatsen streeft de stichting in het bijzonder naar de instelling van een bijzondere leerstoel, als krachtig instrument om haar doelen te verwezenlijken.

In het logo van de Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting (KBLS) staat de zwaan centraal, het symbool van de lutherse confessie en traditie, met name in Nederland. In 2014 heeft Sabine Hiebsch voor *Protestants Nederland* een artikel over de ontstaansgeschiedenis van de lutherse zwaan geschreven. Ter gelegenheid van het Reformatiejubileum 2017 is het artikel in een aangepaste versie met beeldmateriaal van de lutherse kerk in Leeuwarden in het *Friesch Dagblad* gepubliceerd. Het Statenbijbelmuseum heeft het oorspronkelijke artikel op haar site opgenomen:

<http://www.statenbijbelmuseum.nl/site/media/Martin%20Luther.pdf>

Het bestuur van de stichting bestaat uit vier personen aangevuld met twee adviseurs: dr. Hans van der Meer en de leerstoelhouder prof. dr. Sabine Hiebsch.

De Adviseurs

Het allereerste contact van *dr. Hans van der Meer* met bestuurswerk was de oprichting van een jeugdgroep in de Amsterdamse Augustanakerk ergens begin jaren zestig vorige eeuw. Het heeft hem niet meer losgelaten en hij kan niet nalaten enkele besturen te noemen: secretaris Nederlandse Lutherse Jeugd Bond (NLJB), voorzitter van het Evangelisch-Luthers Seminarium, 1e secretaris van de lutherse synode voor, tijdens en na de vorming van de PKN, lid van het generale college voor de kerkorde. Beroepsmatig is dr. Hans van der Meer opgeleid als scheikundige, overgestapt naar informatica toen dat vak nog amper bestond en na zijn pensionering nog vele jaren docent voor het vak cryptografie. In de Universiteit van Amsterdam zat dr. Hans van der Meer o.a. in de universiteitsraad en enkele malen in het faculteitsbestuur van wiskunde en natuurwetenschappen. Het werk voor de bijzondere leerstoel doet hij omdat hij weet hoe belangrijk gedegen wetenschappelijk werk is voor het instandhouden van de lutherse traditie in ons land en ook hoe moeilijk dat is.

De leerstoelhouder, *prof. dr. Sabine Hielsch* is opgegroeid in een rooms-katholiek milieu in Duitsland en heeft katholieke en protestantse theologie gestudeerd in Parijs, Tübingen, Amsterdam en Bonn (1983-1991). In haar studietijd in Bonn is zij overgegaan naar de Evangelische Kirche in het Rijnland, alwaar zij haar 1ste theologische examen heeft afgelegd. Zij promoveerde in Amsterdam op een proefschrift over Lea en Rachel in Luthers Genesispreken, met prof. dr. J.P. Boendermaker als promotor en dr. T.M.M.A.C. Bell als co-promotor. Voorafgaand aan haar benoeming tot hoogleraar aan de Theologische Universiteit te Kampen was prof. Hielsch als onderzoekster achtereenvolgens verbonden aan de Universiteit Utrecht (Evangelisch-Luthers Seminarium), de Protestantse Theologische Universiteit, de Vrije Universiteit te Amsterdam en de Theologische Universiteit te Kampen. Zij is de auteur van tal van publicaties over Luther en de geschiedenis van het lutheranisme in het Duits, Engels, Nederlands en Frans. Prof. Hielsch is lid van verscheidene internationale netwerken en onderzoeksgroepen. Zij houdt geregeld lezingen op conferenties in binnen- en buitenland. Ook in gemeenten en instituten is zij een gevraagde spreker. Zij heeft een voortgezette TVG-cursus over Luther voor de theologische scholing van gemeenteleden ontworpen.

Naast haar academische werkzaamheden was prof. Hielsch twaalf jaar (2001-2012) lid van de lutherse synode en van de generale synode van de PKN (tot 2004 trio-synode). Negen jaar was zij in die periode lid van de *Commissie van Rapport voor Kerk, Theologie en Opleiding* waarvan vier jaar als voorzitter en woordvoerder. Prof. Hielsch was van 2013-2016 lid van het *Generale College voor de Kerkorde* van de PKN. Sedert 1991 gaat zij regelmatig voor in kerkdiensten in lutherse en bij tijd en wijle ook in gemeenten uit de gereformeerde traditie.

Door haar ervaring in de synode en in de gemeenten is prof. Hielsch niet alleen goed bekend met het lutherse segment van de PKN, maar ook met de kerk in haar ganse breedte, inclusief de kleinere reformatorische kerken. Tegen deze achtergrond kan zij bruggen bouwen tussen de academie en de kerkelijke praktijk, tussen de lutherse traditie en de oecumenische partners.

Over de leerstoel

De naam van de bijzondere leerstoel is:

Kooiman-Boendermaker Leerstoel voor Luther en de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme. De leerstoel is gevestigd aan de Theologische Universiteit te Kampen.

Theologische Universiteit Kampen, Broederweg

Linnenweverspoortje, toegang tot
Universiteitsbibliotheek, (1665).

1. Luther in de Nederlanden

De invloed van Martin Luther in de Lage Landen is al vanaf 1513, met de stichting van het Augustijnenklooster in Antwerpen tastbaar. Antwerpen is daarmee de bakermat van het Nederlandse lutheranisme. Luthers geschriften circuleerden er vanaf 1518/1519, al spoedig ook in Nederlandse vertaling. Tot lutherse gemeentevorming kwam het echter alleen maar in een korte periode (1566-1567). Na de Val van Antwerpen (1585) trokken de meeste lutheranen naar de Noordelijke provincies. Op basis van art. XIII van de Unie van Utrecht (1579) en de daarin gegarandeerde vrijheid van geweten konden naast de publieke Gereformeerde Kerk ook andere geloofsgemeenschappen uiteindelijk gemeenten vormen. De lutherse gemeente in Amsterdam werd de meest succesvolle en leidinggevende lutherse gemeente in de Republiek. Het Nederlandse lutheranisme heeft daarmee een eigen ontwikkeling doorgemaakt.

2. Profiel van de leerstoel

De bijzondere leerstoel biedt een uitgelezen kans om de dialoog tussen de lutherse en de gereformeerde tradities op basis van gedegen bronnenonderzoek te bevorderen. Aan de ene kant gaat het dan om de ontsluiting van de rol die het (vroeg) lutheranisme heeft gespeeld in de ontwikkelingsgeschiedenis van het Nederlandse protestantisme – kerk, liturgie, kerkorde en confessie. Aan de andere kant om het beter begrijpen van de context waarin het lutheranisme zich als minderheid in de Nederlanden heeft ontwikkeld.

3. Leeropdracht

De leeropdracht van de *Kooiman-Boendermaker Leerstoel voor Luther en de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme* is het onderzoeken, onderwijzen en valoriseren van:

- a. De theologie van Martin Luther en de tradities die van belang waren voor haar ontstaan.
- b. De receptie van Luthers theologie en haar ontwikkeling, met name in de Lage Landen.
- c. De geschiedenis van het Nederlandse lutheranisme en het religieuze leven van de lutherse gemeenten, ook in hun relatie tot het wereldwijde lutheranisme.
- d. De verhouding van het lutheranisme tot de andere religieuze stromingen in de Nederlanden, in het bijzonder het gereformeerd protestantisme.

4. Onderzoek

Het onderzoek richt zich op de vier kernpunten van de leeropdracht. Hierbij staan de bronnen – teksten en de religieuze materiële cultuur – centraal. Het gaat om onderzoek naar de historische context van deze bronnen en hun relevantie voor geschiedenis en actualiteit.

5. Onderwijs

In het verlengde van het onderzoek besteedt de leerstoelhouder een (nader te bepalen) deel van de aanstelling aan het geven van onderwijs.

6. Valorisatie

De leerstoelhouder levert een bijdrage aan de verspreiding van kennis met betrekking tot de leeropdracht door middel van publicaties, lezingen en andere vormen van valorisatie voor zowel een academisch als voor een breder publiek.

De dies natalis 2016 in Kampen – impressie van dr. Hans van der Meer

©RD2017

Op 6 december vorig jaar toog het bestuur van de Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting naar Kampen om de dies(verjaardag)-viering van de Theologische Universiteit aldaar mee te maken. Uiteraard gemotiveerd door het feit dat kort daarvoor op Hervormingsdag dr. Sabine Hiebsch aldaar was benoemd tot professor op de door de stichting ingestelde bijzondere hoogleraarsplaats. Niet voor niets was ook prof. Boendermaker meegekomen.

Het begin was al direct bijzonder want het Latijn bleek in Kampen nog niet verdwenen. Niet het 'lo vivat' uit mijn studententijd, maar toch. Heel bijzonder was natuurlijk het cortège (de optocht) van de binnenkomende hoogleraren in hun toga's. Voor het eerst liep daar een vrouw in mee!

Hoofdmoot bij dergelijke vieringen zijn altijd de toespraken, een geleerde lezing en een verslag door de rector van de universiteit. Dat laatste trof mij als bijzonder. Deze universiteit is van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt, ontstaan in de Tweede Wereldoorlog door afsplitsing van de Gereformeerde Kerken. Maar ook die kerk heeft later weer een afsplitsing ondergaan met pijnlijke consequenties voor een aantal toenmalige studenten. Indrukwekkend zoals de rector dit verwoordde en duidelijk maakte dat er nu wel dingen zijn veranderd en dat er plaats voor verzoening gemaakt moet worden. Het programma werd afgewisseld met liederen gezongen door een klein koor, want ook in die kringen wordt muziek gewaardeerd.

Activiteiten van prof. dr. Sabine Hiebsch

2017 met het 500-jarige Reformatiejubileum was een uitzonderlijk jaar waarin Luther ook in Nederland veel meer aandacht kreeg dan anders. Sabine Hiebsch heeft naast lezingen op een groot aantal conferenties in binnen- en buitenland en in gemeenten, classes en instellingen ook aan een [film over Luther](#) meegewerkt. Ter gelegenheid van haar benoeming verschenen er interviews in onder andere [Trouw](#) (31.10.) en het Nederlands Dagblad (31.12.), tevens gepubliceerd in [Dag 6](#).

Column van prof. dr. Sabine Hiebsch - Lutherana Wereldwijd

Luther in Worms: 1521 – 2021

2017 was het grote Reformatiejubileum – 500 jaar na de publicatie van Martin Luthers *95 Stellingen tegen de aflat*. Maar ook in de komende jaren zullen er herdenkingen zijn van belangrijke gebeurtenissen in Luthers leven die op hun beurt ook weer 500 jaar geleden zijn.

In 2021 zal in het Duitse Worms een internationale tentoonstelling plaatsvinden met als (werk)titel *500 Jahre Wormser Reichstag: Freiheit, Gewissen, Toleranz*. In april 1521 werd Luther op de Rijksdag te Worms door keizer Karel V. in de ban gedaan, nadat hij al in januari van datzelfde jaar door de paus was geëxcommuniceerd. Luther weigerde de als ketters aangemerkte delen van zijn geschriften te herroepen. Aan het einde van zijn betoog zou hij gezegd hebben: 'Hier sta ik nu, ik kan niet anders! God helpe mij, Amen!' Het is een beroemde zin die nog vaak geciteerd wordt, maar – helaas – hij hoort net zo in het rijk der Luther-legenden als de aan hem toegeschreven uitspraak over de appelboom.

De tentoonstelling in Worms neemt de gebeurtenissen van 1521 als uitgangspunt en laat vervolgens zien hoe de thema's *vrijheid, geweten, tolerantie* in de 500 jaar sindsdien een rol hebben gespeeld in de religieuze, maatschappelijke en politieke sfeer. In Duitsland en vergelijkenderwijs ook in andere landen. Samen met een internationale groep collega's – theologen, (kerk)historici, filosofen, juristen – ben ik lid van de wetenschappelijke raad van advies die verantwoordelijk is voor de inhoud van de tentoonstelling. Als spreker hebben wij de internationaal vooraanstaande Lutherkenner prof. dr. Thomas Kaufmann (Universiteit Göttingen) gekozen. Mijn specifieke taak is de vergelijking met de lutherse traditie in de Nederlanden. Ik ga het verhaal van de twee eerste Nederlandse martelaren voor de lutherse reformatie, Hendrik Voes en Jan van Esschen uit het augustijner klooster in Antwerpen in beeld brengen. En ik ga laten zien hoe de vrijheid van geweten en de pragmatische tolerantie van de Republiek in Amsterdam vorm kregen en de basis vormden voor het succes van de lutheranen ondanks hun status als slechts gedoogde religieuze minderheid.

De tentoonstelling in Worms is opnieuw een mooie kans om de geschiedenis van het Nederlandse lutheranisme onder de aandacht van een internationaal publiek te brengen.

Comité van aanbeveling:

dr. H.C. Donga, *emeritus predikant te Amsterdam*

de heer T.L. van Zadel, *ereid Vereniging Luthers Diakonessenhuis Fonds*

drs. B.S.H.H. Büchner, *directeur Museum Ons'Lieve Heer op Solder Amsterdam*

dr. K. Triebel, *Oberkirchenrat a.D. Nordkirche (voorheen Nord-Elbische Kirche)*

ds. G. de Fijter, *oud preses generale synode Protestantse Kerk in Nederland*

ds. J-G. Heetderks, *oud preses generale synode Protestantse Kerk in Nederland*

prof. dr. W. Balke, *emeritus hoogleraar Universiteit van Amsterdam en Vrije Universiteit Amsterdam*

prof. dr. J.P. Boendermaker, *emeritus hoogleraar Evangelisch-Luthers Seminarium en Vrije Universiteit Amsterdam*

prof. dr. S.E. Hof, *emeritus hoogleraar Evangelisch-Luthers Seminarium*

drs. I. Fritz, *oud presidente Evangelisch-Lutherse Synode, predikante Evangelische Kirche in Hessen-Nassau*

dr. H. van der Meer, *oud secretaris Evangelisch-Lutherse Synode*

COLOFON

Secretariaat E: secretariaat.kblstichting@gmail.com

Penningmeester Van Houtenlaan 31, 1945 SJ Beverwijk
T: 0251-235126
E: k.ten.broecke@kpnplanet.nl

KvK nr.: 68634641

IBAN: NL15 INGB 0007 7600 41

BIC: INGBNL2A

T.n.v.: Kooiman-Boendermaker-Luther Stichting

Prof. dr. Sabine Hiebsch shiebsch@tukampen.nl